

2013

La pesta a Palma al llarg dels temps **Bartomeu Bestard Cladera, cronista de Palma**

La paraula *pesta* procedeix del terme llatí *pestis*, que significa "epidèmia". Potser els antics habitants de la ciutat de Palma desconeixien aquesta dada etimològica però, sens dubte, tots ells sabien molt bé quin significat tenia el terme *pesta* i els seus implacables efectes mortals. I això és així perquè la pesta està íntimament relacionada amb la història de Palma i, per extensió, de Mallorca. Documentalment, en tenim notícies per primera vegada ja durant l'assalt dels croats catalans a Madina Mayurqa, el 1229. D'aquesta manera ho explicava Josep Maria Quadrado: «Declaróse la peste en la ciudad, y con el desorden y agolpamiento de tanta gente de guerra se encendió tan terriblemente, que diezmó las compañías y llevó al sepulcro á los más intrépidos, á quienes respectara la muerte en los combates. Murió á los ocho días de enfermar D. Guillén de Claramunt: apenas sepultado, siguiéronle á la tumba D. Ramón Alamany, D. García Pérez de Meytas y D. Guerao de Cervelló, hijo de D. Guillermo de Cervelló y sobrino de Alamany, todos del linaje de los Moncadas, excepto el D. García. Al verlo el conde de Ampurias, exclamó: "aquí feneceremos los que de este linaje quedamos [la mare del comte d'Empúries era Adelaida de Montcada]"; triste presentimiento, que se cumplió para él ocho días después.» Jaume I va quedar molt impressionat per aquestes morts sobtades. En la seva crònica va deixar escrit: «I Nós veierem la mortaldat que s'havia abatut sobre tan alts personatges de la nostra host i en tinguérem gran desconhort.»

Ara bé, la pesta més devastadora que va viure la ciutat va ser, sense cap dubte, la Pesta Negra, la mateixa que va desolar Europa a meitat del segle XIV. Aquesta pandèmia va sorgir a Àsia. Sembla ser que es tractava d'un bacil, el *Yersinia pestis*, que provocava febres altes i que en la majoria dels casos conduïa a la mort dels afectats. Segons els especialistes, el bacil era transmès per les puces. Això explica aquesta mania paorosa de cremar les vestidures dels viatgers sospitosos de ser portadors del mortífer dípter. Des de l'Índia, a través dels exèrcits mongols, va arribar la pesta al continent europeu. Els estralls es varen començar a detectar devers el 1347, especialment a la zona mediterrània: Messina, Venècia i Nàpols. Posteriorment, des de la península Itàlica es va estendre per tot Europa, des d'Anglaterra a Rússia i d'Espanya a Escandinàvia.

Els primers documents que adverteixen la presència de la pesta a Palma són dels primers mesos de 1348. Al *Cronicón Mayoricense* es pot llegir: «Este año [1348] padeció Mallorca los estragos de una peste que casi la despobló en el espacio de un mes, muriendo el 80 por ciento de los enfermos: dícese que perecieron 15.000 personas.» Resulta molt difícil calcular el nombre real de baixes, només a través del cobrament d'imposts s'han pogut establir algunes dades. Si el 1336 s'havien comptabilitzat 12.751 focs —és a dir, llars—, el 1349 s'havien rebaixat a 9.164, unes xifres que suposen prop d'un vint per cent de la població de l'illa. En el cas de Palma aquest percentatge baixava a un deu per cent, de la qual cosa es dedueix que la pesta va afectar més la Part Forana.

El 24 de març de 1348 moria el governador de Mallorca, Felip de Boïl, el qual va ser substituït pel cavaller Arnau de Llupià, que al seu torn va morir al cap de tres mesos d'ocupar el càrrec. El pànic es va apoderar de la població. La gent no sortia de les seves cases i si ho feien era per a fugir a les recòndites coves muntanyenques de la serra de Tramuntana. Després la pandèmia va anar remetent gradualment, i a poc a poc es va tornar a la normalitat. Les conseqüències de la Pesta Negra varen ser devastadores arreu d'Europa. A l'illa va significar la fi del procés repoblador de Mallorca, tal com va indicar en el seu moment l'historiador Antoni Mas: "Si no es pot fixar amb certesa quan es va iniciar aquest procés repoblador –si és que l'iniciat el 1230 s'havia aturat alguna vegada– queda clar que es va veure interromput o que va disminuir considerablement la seva intensitat arran de la mortaldat causada per la pesta negra de 1348. La consulta de nombrosos protocols de la segona meitat del segle XIV així ho corrobora."

Després de la tornada a la normalitat Palma, en ser una destinació i pas obligat de molts vaixells vinguts dels quatre punts cardinals, mai va deixar d'estar en suspens davant nous possibles brots de pesta. Malgrat les mesures de control al port, en alguna ocasió no es va poder evitar un nou contagi. Per exemple, al *Cronicón Mayoricense* se'n documenta un brot el mes de gener de 1375: «[...] empezó á sufrirse en Mallorca una grande epidemia, de la cual llegaron á fallecer más de 35.000 personas [sic].» El 1383 es va tornar a sofrir un nou atac de pesta. La mortaldat degué tornar a ser molt gran, perquè durant el mes de febrer de 1384 els jurats de la ciutat varen atorgar una sèrie d'avantatges fiscals als estrangers que volguessin instal·lar-se a l'illa. Per una breu nota del *Cronicón* se sap que el 1388 «hubo en Mallorca gran mortalidad de niños».

Durant el segle XV es varen continuar donant alguns casos pandèmics. Segurament per això el 1459 els jurats van decidir redactar unes *Ordinacions de la Morbositat*, amb la finalitat de preservar l'illa dels embats de la pesta. Aquestes noves mesures regulades per aquestes ordenacions es varen haver de posar en pràctica el 1467, en conèixer-se que la pesta rondava les costes de Catalunya i València. D'aquesta manera, la torre de Portopí es va convertir en una improvisada quarantena, es varen tancar totes les portes de la ciutat i es deixaren només obertes les de Sant Antoni i del Sitjar, vigilades per quatre homes cada una. Mentrestant, la vida a l'interior de la ciutat transcorria passejant la imatge de santa Praxedis pels carrers, acompanyada de «fadrines i donzelles descabellades», o cada dia, després del *Sanctus*, es tocava la campana Antoni de la catedral perquè tothom s'aturàs a recitar una oració a sant Sebastià, o cada diumenge a la Seu, abans de la missa major se celebrava una processó de suplicants que sortia per un portal i entrava per l'altre. A Palma, després que finalitzàs la pandèmia es varen comptabilitzar tres-cents morts.

El 1475 es varen tornar a sofrir els estralls de la pesta, el 1493 –coneguda com la *pesta d'en Boga*– i durant els segles XVI i XVII. Com es veu, no és gratuït que sigui Sant Sebastià, protector contra les epidèmies, el patró de Palma. A la segona meitat del dèsset la pesta pràcticament va desaparèixer, encara que se'n varen produir alguns rebrots, el darrer el 1820, que va provocar la mort d'un milers de persones arreu de

Mallorca. Lluny queden ja aquelles súplices medievals a la Mare de Déu: «Pus axí nos excitau/ que preguem, Verge, a vós,/ supplicam vos dar vullau/ fi a les nostres dolors./ Nosaltres, agenollats, genolls nuus e junctes mans,/ ab los ulls alt elevats,/los gemechs molt freqüentants,/ demanam vos bona pau/ ab aquestes regnes en dos/ e la peste nos levau,/ segons confiam de vós.»